

GEZGİNLERİN KALEMİNDEN KUŞADASI-STRABON

Pek çok Kuşadalı, Kuşadası'ndaki turizmin 1960'lı yılların sonu ile 1970'li yılların başında başladığını savunur. Oysa, bundan neredeyse yüzlerce yıl önce zamanının turistleri olarak kabul edilen seyyahlar Kuşadası'na gelmiş, çeşitli gözlemler yapmış ve bunu kitaplarında dile getirmişlerdir. Geçmiş dönemlerin seyyahları Efes'i Hıristiyanlar için kutsal kabul ettikleri için Anadolu'ya her gelişlerinde Efes'i de seyahat rotalarına dâhil etmişlerdir. Bu nedenle Efes'e ulaşmak için deniz yolu ile Anadolu'ya gelenlerin tamamına yakını Kuşadası'nı seyahat başlama noktası olarak kullanmışlar; diğer yollardan Efes'e gelenler ise yakın buldukları için Kuşadası'na uğramadan edememişlerdir. Bu sayımızdan itibaren Kuşadası'na gelen seyyahların notlarını hem yerel tarihe meraklı Kuşadalılarla, hem de Kuşadası tarihini araştıran araştırmacılarla paylaşacağız. Sadece seyyahların notlarını değil, bu seyyahların notlarından faydalanarak Kuşadası hakkında analizler yapan yabancı tarihçilerin analizlerinin Kuşadası ile ilgili bölümleri de tarihsel akış içinde bu sayfalarda yer alacak.

Kuşadası'nın tarih sahnesine ilk çıkışı Samiyanların kurduğu Neopolis adıyla olmuştur. Antik dönemde Neopolis veya Marathesium adıyla, daha sonra da Latinlerin verdiği Scala Nova adıyla seyyahlar tarafından her zaman ziyaret etmeye degecek bir yer olarak görülmüştür. Bundan dolayı antik çağdan bu yana kentimizi ziyaret eden seyyahların notları arasında Neopolis, Marathesium, Scala Nova veya Nea Ephesos isimlerine rastlanmıştır. Kuşadası'na ait ilk seyahat kayıtlarına, dünyanın bilinen en eski coğrafyacısı Amasyalı Strabon 'un 17 ciltlik "Geographika" adlı eserinin 14ncü cildinde rastlamaktayız. Strabon 'un bu eserini antik Yunancadan İngilizce çevirerek düzenleyen Hans Claude Hamilton ve William Falconer 'ın "Strabo Coğrafyası" adlı kitabının 3ncü cildinde Strabon 'un Neapolis'ten bahsettiğini görmekteyiz. Biz de Hamilton-Falconer ikilisinin çevirisini esas alacağız. Sunumlarımızın ilk kısmında notların yer aldığı kitabın teknik ayrıntıları, ikinci kısmında ise notların Türkçe çevirisi yer alacaktır. Çevirilerimiz Türkçe anlam akışını bozmayacak şekilde düzeltilerek yayınlanmaktadır. Okurlarımızdan da Kuşadası ile ilgili benzer çalışmalar bekliyoruz. Elinde Kuşadası yerel tarihi kapsamında yer alacak bilgi, belge, fotoğraf, çeviri bulunan okurlarımızı, bunları dergimiz aracılığı ile diğer okurlarımızla paylaşmaya çağırıyoruz.

Kitabın Adı : The Geography of Strabon

Yazar : Strabon

Çevirenler : Hans Claude Hamilton, William Falconer

Yayınevi : Henry G.Bohn, Londra

Kitabın basım tarihi: 1857

Kitabın konusu: Strabo'nun 1nci yüzyıldaki Akdeniz havzası ve Ege kıyılarına yaptığı seyahat.

Çeviri :

Meander¹'in denize kavuştuğu noktadan sonra Priene'e ait kıyılar başlar. Buradan itibaren yukarı doğru Priene kıyıları ve içinde vahşi hayvanları ile ağaçları barındıran Mycale² Dağı uzanır. Bu dağ Samiyan³ bölgesinin yukarısına kadar devam eder ve adeta Samiyanların sınırını oluşturur. Batıya doğru uzanımında Trigilian⁴ yarımadası yedi stadya⁵ genişliğindeki bir boğazla Samos Adasından ayrılır. Priene, kurucusu olan Boeotianlı⁶ Philotas⁷,tan bu yana Cadme diyarı olarak isimlendirilmiştir. Yedi bilge kişiden biri olan Prieneli Bias hakkında hukukçu Hipponax "Davaların savunulmasında Prieneli Bias'tan daha kuvvetli olunmalıdır" demiştir. Trogilian burnunun ilerisinde aynı isimle bilinen küçük bir adacık bulunur. Buradan Sunium⁸'a en yakın mesafe 1600 stadyadır. Bunun için sırasıyla sağ taraftaki Sisam, İkarya ve Korsia⁹'yı sol tarafta da Melantian kayalıklarını geçmeniz gereklidir. Seyahatin geri kalanında Kiklat adalarının ortasından geçersiniz. Trogilian yarımadası Mycale'nin denize doğru uzanmış bir mahmuzu gibidir. Doğu tarafında başka bir dağ bulunmaktadır. Bu bölgeden itibaren Mesogislerin¹⁰ bölgesi biter Pactyes¹¹ Dağı ile Efeslilerin bölgesi başlar. Trogilian yarımadası ile Sisam arasındaki mesafe 40 stadyadır. Sisam kentinin ve limanının yüzü güneye bakar. Bu liman son dönemlerde donanma üssü olarak kullanılmaktadır. Buranın zemin seviyesinin büyük bir bölümü deniz seviyesinin üzerinde olmasına rağmen devamlı deniz suları tarafından yıkanmaktadır. Ancak diğer bir parçası da dağın içine kadar uzanır. Şimdi sağ tarafta kalmakta ve Poseidium kentine kadar devam etmektedir. Mycale Dağı'nın deniz kıyısından Sisam'ın Poseidium¹² burnuna kadar olan mesafe yedi stadyadır. Poseidium burnunun üzerinde Poseidon Tapınağı bulunmaktadır. Bunun ön kısmında Mycale ile Samos arasında Narthecis¹³ adında küçük bir ada bulunmaktadır. Sol tarafta Heraeum¹⁴,un kenar mahalleleri ve İmbrasus¹⁵ Irmağı bulunur.

¹ Meander : Büyük Menderes Nehri'nin antik dönemlerdeki adı.

² Mycale: Dilek Yarımadası'ndaki Samsun Dağının antik dönemlerdeki adı.

³ : (Samian) Sisam Adası merkezli devlet kuran kavim.

⁴ Trigilian: (Trigilium) Dilek Yarımadası'nın en batı ucundaki burun.

⁵ Stadya: (Stadia) 185 metre uzunluğundaki antik Yunanda kullanılan bir uzunluk ölçü birimi.

⁶ Boeotia:Antik Yunanistan'da Korint Körfezi'nin kuzeydoğusunda yer alan bir bölge.

⁷ Philotas, Makedonyalı general, Parmenion'un oğlu ve Büyük İskender'in silâh arkadaşı. Priene'nin kurucusu.

⁸ Sunium: (Sunion)Yunanistan'ın Attika yarımadasının en güneyindeki burun.

⁹ Fournoi adasının antik dönemdeki adı.

¹⁰ Mesogis : Günümüzde Tire'nin güneyinden başlayan Beydağ'ın antik dönemdeki adı.

¹¹ Pactyes Dağı: Kuşadası Söke sınırını oluşturan ve Soğucak köyünün kuzeyinde bulunan Kayas Dağının antik dönemdeki adı.

¹² Sisam adasının Türkiye'ye en yakın noktası olan şimdiki adıyla Psili Ammos'un bulunduğu yerdeki antik kent.

¹³ Narthecis: Yunanlıların Narthekis Türklerin Bayrak adası dediği Mycale'nin Sisam'a en yakın noktasındaki Türk adası.

¹⁴ Heraeum: Sisam Adasında tarihi Hera tapınağının bulunduğu bölge.

¹⁵ İmbrasus deresi: Hera tapınağının yakınından akan minik bir dere.

Heraeum'da bir tapınak ile bir çok eski mezar bulunur. Ayrıca geçmiş dönemlerden bize kalan önemli sayıdaki kil tabletin bulunduğu bölgedir. Burada bulunan büyük bir bölümü adak tableti olan tabletler tamamıyla küçük bir tapınakta tasnif edilmiş ve diğer sanat eserleriyle saklanmaktadır. Buradaki tapınağın çatısı yoktur, üstü açıktır. İçi son derece mükemmel heykellerle doludur. Bunlardan Myron¹⁶'un yaptığı devasa büyüklükteki üç heykel birer kaide üzerinde durmaktadır. Antony bu heykellerden birisini almasına rağmen Augustus Sezar bunlardan Athena ve Herakles'e ait olan iki tanesini restore ettirip Zeus Capitoliumuna¹⁷ götürmüş ve buradaki küçük bir şapelde koruma altına almıştır. Seyahatimiz esnasında Sisam Adasının çevresinde 600 stadyalılık bir yol kat ettik.

Burada Kayralıların yaşadığı erken dönemlerde adına Parthenia, daha sonra Anthemus, daha sonra Melamphyllus ve son olarak da Samos denmiştir. Bu isimler belki yerel bir adlandırma, belki de İthaca¹⁸ ve Cephallenia'nın kolonisi olduğu dönemlerden kalmadır. Şimdi Sisam'ın İkarya'nın Drepanum'una bakan Ampelus burnu vardır. Sisam dağları bir bütünlük oluşturduğu için bütün dağlarına aynı isim verilmiştir. Sisam'ın her tarafında güzel şarap üretildiği söylene bile güzel şaraba rastlayamazsınız. Yakın bölgelerdeki Sakız, İstanköy ve Midilli adalarında daha güzel şaraplar üretilir. Gerçekten güzel şarap ise Efes ve Metropolis¹⁹'te yapılır. Mesogis Dağının, Tmolus²⁰ Dağının, Catacecaumene²¹ bölgesinin, Cnidos²²'un, Smyrna'nın ve diğer göze batmayan pek çok yerde üretilen üzümlerle yapılan şaraplar hem zevke hitap eder, hem de tıbbi amaçlarla kullanılır. Sisam şaraplık üzüm yönünden şanslı değildir, ancak bu savaştaki çekişmeler göz önüne alındığında diğer yönlerden ise mübarek topraklara sahiptir. Hatta Menander²³'in övgüyle bahsettiği gibi bu topraklarda "kuş sütü" bile üretilir.

"Mycale'deki Samiyan²⁴ (=Sisam)Boğazını geçtikten sonra Efes'e doğru yol alırsanız sağ tarafınızda kalan toprak parçasının bir kısmı Samiyanlara, diğer kısmı Efeslilere aittir. Seyahatinizde bu sahilleri takip ederseniz Efes'e ulaşırsınız. Boğazı geçtikten sonra sahil kesiminde ilk rastlayacağınız yerleşim yeri sahile üç stadya²⁵ mesafedeki Panionium²⁶ kentidir. Panionia olarak da bilinen bu kentte tüm İyonyalıların katılımı ile her yıl büyük bir festival yaparlar. Kutlanan festival Heliconianlı Neptün²⁷'ün şerefine ithaf edilmiştir. Kutlamalarda hizmet eden rahipler ise Priene'lidir. Ben bu rahiplerle Peloponez²⁸ hakkında konuştuk. Daha sonra, eskiden Efeslilere, şimdi ise Samiyanlara ait Neapolis kenti gelmektedir.

Samiyanlar, Neapolis kenti kendilerine daha yakın olduğu için kendilerinde bulunan Marathesium²⁹ kentini Efeslilere verip Efesliler'in elindeki Neapolis

¹⁶ Antik Yunanda en önemli heykeltıraş.

¹⁷ Capitolium: Roma'da üzerinde çok sayıda sanat eserleri ve müze bulunan tepe.

¹⁸ İthaca ve Cephallenia : Yunanistan'ın batısındaki İyon Denizde İtaka ve Kefalonya adıyla bilinen adalar.

¹⁹ Metropolis: İzmir-Torbalı ilçesinde antik kent.

²⁰ Tmolus Dağı: İzmir-Ödemiş'in kuzeyinde yer alan Bozdağ'ın antik dönemlerdeki adı.

²¹ Catacecaumene: Manisa-Kula'daki volkanik bölgenin antik dönemlerdeki adı.

²² Cnidos: Knidos, Datça'nın batısındaki antik kent.

²³ Menander: MÖ.342-291 yılları arasında yaşamış Yunan oyun yazarı.

²⁴ Samiyan Boğazı: Sisam adası ile Dilek Yarımadası arasında kalan boğaz.

²⁵ Eski Roma ölçü birimi 1 stadia=185 metre.

²⁶ Panionium:Güzelçamlı kasabası sınırları içinde kalan antik İyon kenti.

²⁷ Neptün: Antik Yunanda deniz tanrısı.

²⁸ Peloponnesus, Mora Yarımadası.

²⁹ Scala -Nova şimdiki Kuşadası.

kenti ile takas edip, Neapolis'i kendilerine bağlamışlardır. Bunlardan sonra sırada küçük bir köy olan ve Diana Munychia tapınağının bulunduğu Pygela³⁰ vardır. Pygela, Agememnon tarafından kurulmuştur. Bu şehrin ilk sakinleri Agememnon'un popolarından rahatsızlanarak burada bıraktığı askerler³¹ ile bu askerlerin sömürgeleştirdiği bölge insanıdır. Agememnon'un popolarından rahatsızlanarak burada kalmaları için bıraktığı askerler tarafından oluşturulan bu kente onlar Pygalgeis demişlerdir.

³⁰ Kuştur bölgesinde yer alan antik İyon kenti.

³¹ Tarihçi Ali Ergül Kuşadası hakkında yazılmış "Pygela, Anea, Marathesion, Neapolis, Scala Nuova, Nea Efesea, Kuşadası, İlk Çağlardan Cumhuriyet Dönemine Kadar Siyasal ve Sosyo-Ekonomik Yaşam" adlı kapsamlı çalışmasının 28nci sayfasında bu durumu:

“Pyge’ Yunanca da kalça, kaba et anlamına gelir. Bu kente kaba etinden yaralananlar kenti denilebilir. IV yüzyıl komedi yazarı Eubulus ‘...Troia Savaşı’na giden Akalılar, aralarına tek bir fahişe bile almadılar. Yıllarca birbirlerini kullandılar. Öyle ki savaş sonrasında kızları, aldıkları Troia kapıları kadar genişlemişti’ diye alay etmektedir.” diye açıklamıştır.